LAPS
süüdistatavana kohtus

**Juhendmaterjal lapsele,
keda süüdistatakse kuriteo toimepanemises**

Sissejuhatus

Hoiad käes voldikut, mis abistab Sind, kui Sul tuleb minna kohtusse, sest Sind süüdistatakse kuriteo toimepanemises. Kuna kohtusse minek võib alguses tunduda võõras, on siia kogutud vajalik info ja nõuanded, et Sa ennast kohtus teadlikumana ja turvaliselt tunneksid. Loe juhendit kas koos ema või isaga, mõne teise lähedase ja turvalise inimesega või helista hoopis lasteabi infotelefonile numbril 116 111 ning küsi nõu ja abi.

Voldikus selgitatakse Sulle:

- Kes on teised inimesed kohtus ja mida nemad teevad?
- Mis kohtus toimub?
- Mis saab pärast kohtuistungit?

Miks inimesed kohtusse lähevad?

Kohtusse jõuab juhtum siis, kui keegi on teinud midagi, mis on seadusega keelatud. Selle uurimist nimetatakse kriminaalmenetluseks.

Seadused on nagu tähtsad kokkulepped. Seadused ütlevad näiteks, et ei tohi varastada ja teistele inimestele haiget teha. Seadusi ei tohi rikkuda!

Kohtus selgitatakse välja, kas seadust on rikutud ja kes seda tegi, ning otsustatakse, kellele ja milline karistus määrata.

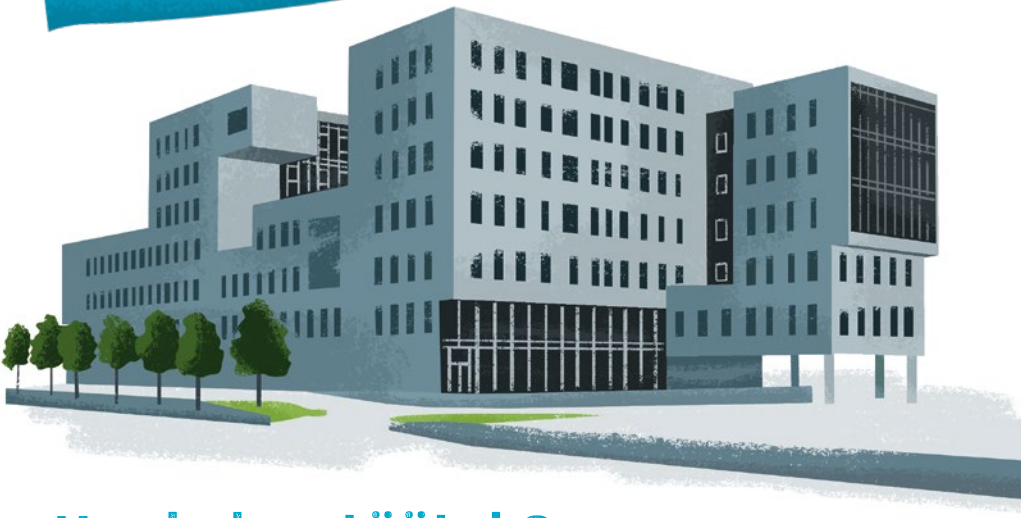

Kus kohus töötab?

Kohtuistungid toimuvad **kohtumajas**. Uuri juba aegsasti välja, kuidas kohtumajja jõuda ja kui kaua see aega võtab. Kohtumajas toimub Sinu kohtuprotsess **kohtusaalis**. Kohtusaal näeb välja peaaegu nagu kontor, kus kohtunik istub eraldi laua taga ning tavaliselt teistest kõrgemal.

Miks Sa kohtusse pead minema?

Lapsed võivad sattuda pahandustesse, kui nad seadusi ja reegleid rikuvad. Kui politsei leiab, et Sa oled seadust rikkunud, võib ta Sind kahtlustavana kinni pidada. **Last saab võtta kriminaalvastutusele**, kui ta on **vähemalt 14 aastat vana**.

Nooremad kui 14-aastased ei ole seaduse järgi võimelised süüd kandma ning nende tegu kohtus ei arutata. Siiski uurib politsei juhtumit ning prokurör selgitab lapsele, mis temast edasi saab.

Kui Sa oled **kahtlustatav**, siis see tähendab, et Sind kahtlustatakse kuriteo toimepanekus ehk tegid midagi, mis on seaduse järgi keelatud.

Kui prokurör koostab süüdistusakti, kus on kirjas, milles Sind süüdistatakse, siis oled Sa **süüdistatav**. Samuti oled Sa süüdistatav siis, kui oled koos oma esindajaga ja kaitsjaga sõlminud prokuröriga kokkuleppe, milles nõustud, et Sind mõistetakse kuriteos süüdi ja oled nõus karistusega, milles te kokku leppisite. Prokurör saadab süüdistusakti või kokkuleppe kohtusse.

Sulle määratakse kaitsja

Kui Sind kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteo toimepanemises, määrab riik Sulle kohe kaitsja, kes esindab Sind kohtus. Sina selle eest tasuma ei pea. Juhul, kui Sinu pere soovib, võib ta Sulle ise kaitsja otsida ja palgata, kuid see ei ole kohustuslik.

Sinul endal on samuti õigus öelda, milline kaitsja võiks olla – kas mees või naine või keegi, keda Sa juba ise tead ja usaldad.

Kaitsjaga on Sul õigus alati omaette suhelda ja asju arutada. Sul on õigus paluda, et Sinu küsitlemise või muude menetlustoimingute juures viibiks ka Sinu ema või isa. Kui Sa ei soovi, et vanemad kaasa tuleksid, anna ka sellest kaitsjale julgesti märku.

Keda Sa kohtus kohata võid ja mida nad teevad?

Kõigil inimestel, keda siin kirjeldatakse, on kohtus oma kindel roll, et selgitada välja, mis juhtus.

- **Kohtunik** on inimene, kes kuulab kohtus ära kõigi jutu ja langetab otsuse, kas kuritegu pandi toime ja kes selles süüdi on. Kohtunik kannab musta rüüd, mida nimetatakse talaariks.
- **Rahvakohtunikud** teevad otsuseid koos kohtunikuga. Rahvakohtunikud ei osale igal kohtuistungil, vaid ainult raskete kuritegude lahendamisel.
- **Kaitsja** on inimene, kes Sind aitab ning Sinu huvide eest seisab. Sellepärast tuleb Sul olla oma kaitsjaga aus ja avameelne ehk öelda talle täpselt oma arvamus ja soovid. Kaitsja on enamasti advokaat.
- **Prokurör** on riigi esindaja, kes esitab kohtule tõendid kuriteo ja selle toimepanija kohta. Teisisõnu on prokurör süüdistaja ning ta võib kohtus küsida palju küsimusi.
- **Kohtuistungi sekretär** paneb kõik kohtus räägitu täpselt kirja ja kontrollib, et istungisaali on tulnud õiged inimesed.
- Sina oled kohtus **süüdistatav**, kui Sinule on esitatud süüdistus ja prokurör on süüdistusakti või kokkuleppe kohtusse saatnud. **Sind süüdistatakse** kannatanule haiget tegemises või temalt millegi äravõtmises ehk **kuriteo toimepanemises**. Kui Sa panid teo toime koos kaaslastega, võib kohtusaalis olla ka teisi süüdistatavaid.
- **Tunnistaja** on inimene, kes räägib kohtule, mis temaga juhtus või mida ta kuriteo toimumise ajal nägi ja kuulis.
- **Kannatanu** on inimene, kes võis saada kuriteo käigus viga või muul moel kahjustada ning ta räägib sellest kohtule. Kannatanuid võib olla rohkem kui üks.
- **Toetav täiskasvanu** on kohtus Sinu toetamiseks ja abistamiseks. Toetav täiskasvanu võib olla ema, isa või mõlemad, keegi teine lähisugulane, sotsiaaltöötaja, kooli psühholoog, lastekaitsespetsialist või keegi teine.
- **Lastekaitsetöötaja** on inimene, kes saab Sind mitmel moel aidata, et Sul oleks hea olla ja Sinu õigused oleksid kaitstud. Lastekaitsetöötaja räägib Sinu ja Sinu vanematega, et saada teada, mis on Sinu jaoks kõige parem.
- **Tõlk** aitab eri keeltes kõnelevatel inimestel üksteisest aru saada.

Alati ei pruugi kõik need inimesed kohtus kohal olla.

Mida teha kohtumajja jõudes?

Kui Sa kohtumajja lähed, võib Sinuga kaasas olla keegi täiskasvanutest, keda Sa tead ja usaldad, näiteks pereliige või mõni teine toetav inimene. Jõua kohtusse varem, et Sul oleks rahulikult aega otsida üles õige kohtusaal.

Kohtusse minnes tuleb Sul reeglina läbida turvakontroll. Kohtutöötajad vaatavad läbi Sinu kaasa võetud asjad ning Sul tuleb minna läbi turvavärava – nii kontrollitakse, et inimesed ei võtaks kohtusse kaasa keelatud esemeid. Kui Sul juhtub kaasas olema asi, mida ei tohi kohtumajja viia, võetakse see hoiule. Kohtust ära minnes saad asja tagasi.

Kui oled turvaväravad läbinud, võid kohe suunduda oma kohtusaali juurde. Kohtumaja sissepääsu juures on alati ka valvur, kes juhendab, kuhu minema peab. Kui oled õige saali üles leidnud, siis oota ukse taga, kuni Sind sisse kutsutakse. Kohtuistungi sekretär juhendab ja annab teada, kuhu Sa istuma pead. Võta kohtusse minnes kaasa isikut tõendav dokument, näiteks õpilaspilet, pass või ID-kaart, et kohtuistungi sekretär saaks enne istungit kontrollida, kas kõik kutse saanud inimesed on kohal.

Kui Sa viibid enne kohtuistungit kinnipidamisasutuses vahi all, tuuakse Sind kohtusse politsei saatel. Kohtumajja tuuakse Sind eraldi uksest ja Sul tuleb olla enne istungit kinnipidamiskambris. Politsei võib Sind kohtusse tuua ka Sinu kodust või kinnisest lasteasutusest ning siis saabud Sa kohtumajja peauksest.

Kohtuistungi avalikkus

Oluline on teada, et kohtuistungid on enamasti avalikud. See tähendab, et istungit võivad jälgida kõik huvilised. Lastega seotud juhtumite arutamiseks võib kohtunik kuulutada istungi lapse huvide kaitseks kinniseks ja siis jäävad kõrvalised inimesed kohtusaalist välja.

Kui kohtuistung on avalik, võivad kohal olla ka ajakirjanikud, kes võivad kuulata istungit, kuid nad ei tohi ilma kohtuniku loata pildistada, filmida ega avalikustada infot Sinu nime, koduse aadressi või kooli kohta. Ka Sinu pilti ei tohi ilma loata avaldada.

Pea meeles, et kui kohtuistung on kinnine, siis kõik, mida kohtusaalis räägitakse, jääb saladuseks. Seega ei tohi ka Sina seda kellelegi edasi rääkida.

Mis kohtuistungil toimub?

Kohtusaalis tuleb Sul istuda esimesse ritta. Kui Sa ei tea, kuidas saali saabudes käituda, küsi selle kohta julgelt oma kaitsja või kohtuistungi sekretäri käest. Kui Sind toimetakse kohtusse vahialusena, siis näitab politsei Sulle, kuhu tuleb istuda.

Kui kohtunik tuleb kohtusaali, peavad kõik saalis viibijad püsti tõusma ning istuda võivad nad siis, kui kohtunik selleks loa annab.

Tea, et tavaliselt kõik kohtusaalis toimuv salvestatakse. Kohtuistungil palutakse Sul esmalt öelda oma nimi ja vanus. Seejärel selgitatakse Sulle Sinu õigusi ja kohustusi.

NB! Sul on õigus keelduda ütluste andmisest, kui Sa seda teha ei soovi.

Kõigepealt tutvustab prokurör Sinule esitatud süüdistust. Siis uurib kohtunik, kas Sa said süüdistusest aru ja kas Sa tunnistad ennast teo toimepanemises süüdi või mitte. Seejärel kuulatakse ära Sinu kaitsja arvamus.

Enne, kui Sind küsitlema hakatakse, selgitab kohtunik Sulle, et kohtus tuleb rääkida ainult tõtt ja võtab Sinult allkirja selle kohta, et Sulle on selgitatud tõe rääkimise kohustust.

Kui olukord on lahti selgitatud, hakkab kohus tõendeid uurima. Kaitsja, prokurör ja kohtunik võivad esitada Sulle küsimusi, millele Sa pead olema valmis vastama. Sinu kaitsja ülesanne on enne kohtuistungit aidata Sul ütluste andmiseks ette valmistuda.

Kas Sa pead kohtusse kohale minema?

Kui Sa oled süüdistatav, siis Sa pead minema kohtusse kutsel märgitud ajal. Kohtuistungilt võid Sa puududa, kui selleks on mõjuv põhjus, näiteks oled haige. Kohtule ja oma kaitsjale tuleb kohe teada anda, kui ei saa kohtusse minna ja öelda ka põhjus. Kui Sa oled haige, pead Sa esitama **arstitõendi**.

Kohtule ütluste andmine

Kui kätte on jõudnud aeg ütlusi anda, siis:

Kuula hoolikalt, et saaksid täpselt aru, mida Su käest küsitakse.

Vasta küsimustele.

Ja mis peamine: kui Sa räägid, siis pead rääkima tõtt.

Kuulamine

- Enne, kui küsimusele vastad, **veendu, et said sellest täpselt aru**. Sa võid alati paluda küsimust korrata, kui seda polnud hästi kuulda või ei saanud Sa täpselt aru. Võid ka paluda, et küsimus esitataks teistmoodi.
- Kui sama küsimust küsitakse uuesti ja Sa ei saa sellest ikka aru, ütle seda kindlasti. **Palu küsimust täpsustada seni, kuni see on Sulle arusaadav**.
- Kui Sinult küsitakse mitu küsimust korraga, palu esitada **küsimused üksh-haaval**.

Vastamine

- **Kuula alati küsimus lõpuni ära**, enne kui vastama hakkad. Kui kohtuistungil on tõlk, lase ka temal lõpetada.
- Jää rahulikuks. **Räägi asjadest, mida Sa kindlasti tead ja mäletad**.
- **Räägi selgelt ja pigem valjema häälega**. Kohtunik ja teised saalis viibijad peavad Sind kuulma.
- Kui **Sa ei tea vastust või ei mäleta juhtunut**, siis nii vastagi: **„Ma ei tea“** või **„Ma ei mäleta“**.
- Sinu käest võidakse küsida ka teemade kohta, millest on raske rääkida. Kui küsimus ärritab Sind, siis usu, **teised mõistavad Su tundeid**. Teiste ees on üsna raske rääkida ja on täiesti normaalne, kui oled veidi mures ja see teeb Sind närviliseks.
- **Keegi ei tohi kohtus Sulle ette öelda, mida Sa pead ütlema**. Kui keegi seda üritab, ära tee temast välja. Räägi oma sõnadega sellest, mis juhtus. Pea meeles, et kuigi Sa oled laps, on Sul samad õigused, mis suurtel inimestel ja Sa võid rääkida just seda, mida Sina arvad ja tead.

Pea meeles!

- **Sul on õigus kaasa rääkida!** Kui Sind kohtusse kutsutakse, peab Sul olema võimalus oma seisukohti selgitada ja öelda välja oma arvamus.
- Kui Sa ei saa eesti keelest piisavalt hästi aru, **saad** kriminaalmenetluse raames kasutada **suulise tõlgi abi**. Lisaks võid Sa saada olulisest teabest ka **kirjaliku tõlke**.
- Kohus peab selgitama, mis toimuma hakkab nii, et Sa sellest aru saad.
- **Aruta oma juhtumit Sulle määratud kaitsjaga** enne kohtusse minekut. Räägi oma kaitsjale nii palju taustainfot enda kohta kui võimalik. See aitab Sind!
- **Jää kohtus rahulikuks** ning ole valmis küsimustele vastama. Räägi oma kaitsjaga, kui Sa ei saa aru, mis toimub.
- **Kuula hoolikalt ja küsi nõu**, enne kui teed otsuseid. Pea meeles, et kohus arutab Sinu edasise tuleviku üle ja anna endale parim võimalus.
- **Oluline on, et Sa saaksid kohtu otsusest aru**. Palu oma kaitsjal ja vanematel seda Sulle selgitada.

Millise otsuse kohus võib teha?

Kui kohtunik leiab, et Sa oled kuriteos süüdi, võib ta panna Sulle peale erinevaid kohustusi. Siin on välja toodud vaid mõned näited, erinevaid kohustusi on veelgi.

Kohus võib näiteks:

- **teha Sulle hoiatuse**;
- **kohustada Sind läbima sotsiaalprogrammi** – näiteks pead käima pereteraapias, mille eesmärk on mõjutada Sinu käitumist ja suunata Sind probleemidest eemale;
- **kohustada Sind ühiskondlikult kasulikku tööd tegema** – näiteks tuleb Sul minna kedagi abistama;

- **kohustada Sind heastama või hüvitama Sinu poolt tekitatud kahju** – näiteks pead Sina või Sinu vanemad maksma kinni selle, mille Sa ära lõhkusid või mida varastasid;
- **suunata Sind ravile**, kui Sul on probleeme alkoholi või narkootikumide tarvitamisega;
- **suunata Sind lepitusteenusele** – see tähendab, et Sul tuleb minna ohvriabi töötaja juurde, kuhu tuleb ka kannatanu. Ohvriabitöötajaga koos räägitakse läbi, mis läks valesti ja oleks pidanud teisiti olema. Samuti lepitakse kokku, kuidas Sa saad kannatanule tekitatud kahju heaks teha;
- **suunata Sind kinnisesse lasteasutusse** – see on asutus, kus lapsel tuleb olla ööpäevaringselt kohtu poolt määratud ajaks;
- **piirata Sinu vabalt liikumist** – näiteks pead olema kodus igal õhtul kindlal kellaajal;
- **allutada Sind käitumiskontrollile** – näiteks pead käima kriminaalhooldusametniku juures, elama kindlas kohas, kindlasti käima koolis, saama kriminaalhooldusametnikult loa õppimiskoha vahetuseks või tööle asumiseks, välismaale sõitmiseks.

Kui kohtunik leiab, et sellised kohustused ei mõjuta Sinu käitumist piisavalt, võib ta Sind ka karistada.

Kohus võib määrata Sulle **rahalise karistuse**, kuid seda juhul, kui Sa teenid iseseisvalt raha.

Kui Sa oled toime pannud raske kuriteo, võib kohus Sind ka **vangistusega** karistada. Sulle võidakse määrata katseajaga tingimisi vangistus, mis tähendab, et Sa jääd kriminaalhooldaja järelevalve alla kindlaks perioodiks ja pead täitma kohtuniku määratud reegleid. Kui Sa neid reegleid ei järgi, on Sul oht päriselt vanglasse sattuda. Vanglakaristust mõistetakse Eestis alaealistele väga harva.

Oluline teada!

- Otsuse tegemisel võtab kohus arvesse Sinu vajadusi ja seda, kuidas on kohtu hinnangul kõige parem Sind mõjutada, et Sa tulevikus rikkumisi enam toime ei paneks.
- Kui otsus tehakse teatavaks, on Sul õigus paluda sisu selgitamist.
- Kui Sa ei valda eesti keelt, on Sul õigus saada kohtuotsuse tõlge Sinu emakeeles.

Sul on õigus kohtuotsus edasi kaevata

Kui kohus leiab, et Sa oled süüdi, kuid Sa ei ole kohtuotsusega nõus, on Sul **õigus otsus edasi kaevata**. Räägi sellest oma kaitsja või oma vanematega. Sinu kaitsja selgitab, kuidas see käib.

Pea meeles!

- Ole kohtus õigeaegselt kohal! Parem veidi varemgi.
- Võta kohtusse isikut tõendav dokument kaasa, näiteks õpilaspilet, pass või ID-kaart.
- Mine kohtusse puhanuna ja viisakates riietes.
- Enne kohtusaali minekut lülita välja oma mobiil ning võta ära müts ja üleriided.
- Kohtusaalis ollakse vaikselt ja Sa võid rääkida siis, kui kohtunik Sulle selleks sõna annab.
- Kohtunikuga rääkides tuleb Sul püsti seista. Kui Sul on halb, palu luba istuda.
- Kohtusaalis käitu alati viisakalt ja korrektselt ning teiste saalis viibijate suhtes lugupidavalt.
- Ära söö kohtusaalis.
- Ära näri nätsu kohtusaalis.

Kust saad abi?

Kui Sa tahad kellegagi neil teemadel nõu pidada, võid helistada lasteabi telefonil või chattida aadressil **www.lasteabi.ee**. Lasteabiga võid ühendust võtta ükskõik mis päeval või kellaajal.

LASTEABI TELEFON
116111
www.lasteabi.ee

LASTE OMBUDSMAN
6938404
info@õiguskantsler.ee

MTÜ Lastekaitseliit
www.lastekaitseliit.ee

lapsesobralikmenetlus.just.ee

JUSTIITSMINISTEERIUM
EESTI KOHTUD